

GRAFOMOTOR STIMULYATSIYA YORDAMIDA VOSITA ALALIYASINI KORREKSIYALASH

Akramova X.S

Jizzax DPU Maxsus pedagogika kafedra dotsent

Abdullayev M. G'.

*Maxsus pedagogika, defektologiya (Logopediya) mutaxassisligi
2- bosqich magistranti*

Tayanch soʻzlar: alaliya - nutq funksiyasining chuqur etukligi, "tovush", "boʻgʻin", "soʻz", "ibora", "uyushgan nutq", nutqni harakat bilan muvofiqlashtirish. Chizish, bolalar amorf tovushlarni talaffuz qilish, urgʻuli unli tovush, labirintlardan oʻtish, vertikal chiziqlarni kesish.

Ключевые слова: алалия – глубокая зрелость речевой функции, «звук», «слог», «слово», «фраза», «организованная речь», координация речи с движением. Рисование, дети произносят аморфные звуки, ударные гласные, проходят лабиринты, вырезают вертикальные линии.

Key words: alalia - deep maturity of speech function, "sound", "syllable", "word", "phrase", "organized speech", coordination of speech with movement. Drawing, children pronouncing amorphous sounds, accented vowels, going through mazes, cutting vertical lines.

Резюме:

Ushbu maqolada aqli zaif oʻquvchilarda kommunikativ koʻnikmalarni shakllantirish tavsifi eʼtibor qaratilishi lozim boʻlgan faoliyat turlariga toʻxtalib oʻtgan.

Резюме:

В данной статье описание формирования коммуникативных навыков у умственно отсталых школьников сосредоточено на видах деятельности, на которые следует обратить внимание.

Summary:

In this article, the description of the formation of communicative skills in mentally retarded students is focused on the types of activities that should be paid attention to.

Alaliya - miya yarim korteksining nutq sohalarining organik shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan nutq funksiyasining chuqur etukligi. Alaliya bilan nutqning kam rivojlanganligi tizimli xarakterga ega, yaʼni uning barcha tarkibiy qismlari - fonetik-fonematik va leksik-grammatik buzilishlar mavjud.

Shuni taʼkidlashni istardimki, alaliya murakkab muammo (tibbiy, psixologik va pedagogik). Va buni nutq rivojlanishidagi kechikish deb hisoblash mumkin emas. Bolalar bilan tuzatish ishlari olib borar ekanmiz, kech paydo boʻlgan nutq

o'ziga xos tarzda rivojlanishda davom etishiga amin bo'ldik. Ish natijalarini tahlil qilib, shuni aytishimiz mumkinki, faqat ishning turli bosqichlarida texnika va texnikalar majmuasini qo'llash alaliyani tuzatishda ijobiy natijalarga erishishga imkon beradi.

Nutqning rivojlanishidagi nisbatan kichik kechikish ham aqlning shakllanishiga to'sqinlik qiladi va xarakterni o'zgartiradi. Tuzatish ishlari qanchalik erta boshlansa, alaliyani engishda prognoz shunchalik ijobiy bo'lishi mumkin.

Alalik bolalar bilan logopediya ishlarini olib borish uchun asos sifatida men yuqori toifali o'qituvchi-defektolog va defektologiya kafedrasida katta o'qituvchisi Tatyana Viktorovna Pyatnitsa Tatyana Vladislavovna Bashinskayaning ish tajribasidan foydalandim. Motor alaliyali bolalar bilan ishlashning ushbu usuli meni juda qiziqtirdi va men ushbu texnikani sinab ko'rishga qaror qildim. N.V. aytganidek Gogol "Qaysi rus tez haydashni yoqtirmaydi" va qaysi bola chizishni yoqtirmaydi?

Alaliya bilan og'rigan bolalarda aqliy faoliyat mahsuli sifatida nutq emas, balki nutq mexanizmi qiyin.

Motor alaliyasi bo'lgan bolalarning nutq qobiliyatini tekshirganda, biz so'zni takrorlashga urinayotganda, bolalar amorf tovushlarni, urg'uli unli tovushni yoki urg'uli bo'g'ini talaffuz qilishini ta'kidlaymiz. Masalan, lalya - ah, noga-ha, sut - ko, mashina - na, men sayrga ketyapman - zarba.

Bolani so'z yoki iborani to'g'ri talaffuz qilishga undash orqali biz tovushlar, bo'g'inlar, so'zlar va bolaning qattiq charchoqlari ketma-ketligida "qobiliyatsizlikka" erishamiz. Bu nutq dasturini tuzishda ishtirok etadigan nerv impulslari zaif va qisqa muddatli ekanligini ko'rsatadi.

Amalda qanday mexanizmlar kuchli va uzoq davom etadigan nutq impulsini rivojlantirishga yordam beradi?

Keling, bunday bolalarning motor imkoniyatlariga e'tibor beraylik. Bolaga bir xil elementar harakatlarni 2-3 marta takrorlash qiyin, ular uchun o'zgaruvchan oddiy harakatlarni takrorlash mutlaqo mumkin emas; Harakat paytida tovush yoki iborani takrorlash ayniqsa qiyin (qarsak chalish, otish). Ovoz harakatdan biroz oldin yoki biroz keyin talaffuz qilinadi, lekin ayni paytda emas.

Nutq momentini harakat momenti bilan birlashtiraylik. Taklif etilayotgan texnikaning asosiy g'oyasi - harakat momentini iloji boricha nutq bilan birlashtirish. Har bir tovush harakat bilan, har bir harakat tovush bilan birga keladi.

Texnika bolalik psixodinamikasini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan bo'lib, motorli alaliya, DEHB bilan og'rigan bolalar bilan ishlashga

mo'ljallangan va tuzatish ishlarining 3 asosiy bosqichiga mos keladi:Первый этап

1 konsentratsiya - "ovoz"

2-konsentratsiya - "bo'g'in"

3-konsentratsiya - "so'z"

Ikkinchi bosqich

4-konsentratsiya - "ibora"

Uchinchi bosqich

5-konsentratsiya - "muvofiq nutq"

Men T.V.Bashinskaya, T.V.Pyatnitsaning "Nutqni harakat bilan muvofiqlashtirish. Chizish".

Keling, mashg'ulotlarning birinchi bosqichida "ovoz" darajasida qo'llaniladigan mashqlarni ko'rib chiqaylik. Bu ishdagi asosiy juda muhim davr. Siz bolani o'ziga jalb qilishingiz va uni mag'lub qilishingiz kerak. Bolaning o'qituvchiga ishonishi va uni ochishi muhimdir. Ushbu bosqichda bola barcha turdagi vazifalarni o'zlashtirishi kerak.

Nozik vosita ko'nikmalarini rivojlantirish va qo'l yozuvini yaxshilash uchun grafomotor mashqlar.

PDF formatida 5 varaq:

1-topshiriq - chiziqlar bo'ylab harakat qiling,

2-topshiriq - labirintlardan o'ting,

3-topshiriq - ikkala qo'l bilan chizish,

4-topshiriq - rasmni qarama-qarshi tomondan takrorlang (nosimmetrik chizma),

5-topshiriq - uchta qalam bilan chizish,

6-topshiriq - vertikal chiziqlarni chizish.

Yangi materialni o'rganish

1."b" va "d" harflarining vizual tasvirini, harflarning kinestetik tasvirini aniqlashtirish

- "B" va "d" harflari qanday o'xshash?
- Bolalar: - Ularning oval shakli bor.
- To'g'ri. Bu harflar umumiy elementga ega - oval.
- Bu harflar qanday farq qiladi?

Bolalar: - Ikkinchi element.

- "B" harfining ikkinchi elementi qanday yoziladi?

Bolalar: - Yuqoriga va o'ngga.

- "D" harfining ikkinchi elementi qanday yoziladi?

Bolalar: - Pastga, pastadir va o'ngga.

- "B" harfini, "d" harfini yozganimizda qo‘lning harakatini men bilan takrorlang: tasvirlar, yuqoriga va o‘ngga; oval, pastadir va o‘ngga.

Bolalar nutq terapevti bilan birgalikda "b" va "e" harflarini yozishga taqlid qiluvchi qo‘l harakatlarini bajaradilar.

1. *Ularning elementlaridan harflar yasash*

- Stollaringizda "b" va "e" harflari elementlari bo‘lgan konvertlar mavjud. Elementlardan harflarni yig‘ing. Lekin ehtiyot bo‘ling - konvertda qo‘shimcha element mavjud.

Bolalar elementlardan "b" va "d" harflarini qo‘shadilar.

(Agar kerak bo‘lsa, nutq terapevti yordam beradi; topshiriqning to‘g‘riligini tekshiradi)

Juda qoyil! Har bir narsani konvertlarga soling, stolning chetiga qo‘ying.

Bolalar harf elementlarini konvertlarga solib, stolning chetiga qo‘yadilar.

Grafomotor qobiliyatlarni rivojlantirish

- Endi men sizga kuzgi barglarni beraman. Ularning ustiga harflar chizilgan. "B" yoki "d" harflarini olish uchun nuqtalarni ulang.

Bolalar qog‘oz bo‘laklaridagi nuqtalarni bog‘laydilar.

(Logoped topshiriqni tekshiradi, kerak bo‘lsa yordam beradi) - Yaxshi, siz ishni qildingiz!

Doskada men daraxt shoxini biriktirdim.

- Bu qaysi daraxt shoxi?

Bolalar: - Bu eman novdasi.

- Agar bu eman novdasi bo‘lsa, unda bu nima?

Bolalar: - Eman.

- Endi har biringiz navbat bilan doskaga chiqasiz va qog‘ozlardan biriga xat yozasiz. Ammo endi barglarda nuqta yo‘q. Diqqatli bo‘ling!

Bolalar navbatma-navbat doskaga chiqib, shoxga yopishtirilgan qog‘oz bo‘laklariga xat yozadilar.

- "B" harfi qayerda va "d" harfi qayerda ekanligini qanday taxmin qildingiz?

Bolalar: - "b" harfi ovalning tepasida, "d" harfi esa oval ostida nuqta bor.

- Juda qoyil!

Dinamik pauza Taq-taqillamoq, taqillamoq, taqillamoq. (Bosh oldinga egilib, I.p.da) Biz o‘rmonda taqillatganini eshitdik. (Bosh sekin chapga va o‘ngga egiladi)

Taq-taqillamoq, taqillamoq, taqillamoq. (Bosh oldinga egilib, I.p.da)

Bu o‘rmonchi shoxga o‘tirdi. (Boshni sekin orqaga burish) Sincaplar shoxlarga sakraydi.

Sakrash va sakrash, sakrash va sakrash! (Chapga va o'ngga sakrash) Ular ko'pincha baland, baland ko'tarilishadi! (O'z joyida sakrash) Bolalar nutq terapevti bilan harakatlarni amalga oshiradilar.

Nutqni grafomotor rag'batlantirish texnikasi nutqni harakat bilan muvofiqlashtirish, ritm tuyg'usini rivojlantirish, maxsus o'yin mashqlari asosida nutqni shakllantirish imkonini beradi. Ushbu texnikadan foydalanish bolalarning darsda kamroq charchaganligini, topshiriqlarga qiziqish bildirishini, nutq negativizmi asta-sekin yo'qolishini, xotira va e'tiborni yaxshilashni, vosita noqulayligi yo'qolishini ko'rsatdi.

Adabiyotlar:

1. Башинская Т.В., Пятница Т.В. Как превратить неговорящего ребёнка в болтуна (из опыта преодоления моторной алалии), Минск, 2010
2. Akramova, X. (2020). Korreksionno-pedagogicheskie obobennosti formirovanie navykov zdorovogo obraza jizni u detey s umstvennoy ostalost'yu v semeynyx usloviyax. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 15(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/918
3. Akramova, X. (2020). Sotsialno-pedagogicheskaya rabota s det'mi doshkol'nogo vozrasta. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 7(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/674
4. Akramova, X. (2020). Didactic Foundations of Labor Activity for Children with Intellectual Disabilities. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 7(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/682
5. Akramova, X. (2020). Metodika formirovaniya obshchix trudovykh navykov u umstvenno otstalyyx uchenikov cherez kompyuternyye multimediyunye programmy. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 1(12), 1-7. izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3182
6. Akramova, X. (2020). Methods of developing general work skills in mentally retarded students through information programs. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 7(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/697
7. Akramova, X. (2020). Peculiarities of the labor activity of mentally retarded pupils. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 15(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/897
8. Akramova, X. (2020). Aqli zaif o'quvchilarda axborot dasturlari vositasida umumiy mehnat ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi. Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 15(1). izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/916
9. Akramova, X. (2020). Zamonaviy multimedia vositalaridan foydalanish - muvaffakiyat garovi . Arxiv Nauchnykh Publikatsiy JSPI, 1(12), 1-5. izvlecheno ot https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3162